

Tusen takk for invitasjonen. Jeg heter Brynhild Bye-Tiller. Jeg er billedkunstner med base i Trondheim. Jeg skal beskrive hvordan mitt kunstfaglig arbeid gjennomføres. Det er en utfordring å komme hit i dag med tanke på å si noe som er relevant for dere. Jeg vil berøre tema som metoder, strategier og vurderingskriterier av egen praksis, eget kunstnerskap. Med kunstfaglig arbeid mener jeg den visuelle kunsten, billedkunsten, som er en av flere kunstneriske disipliner og som jeg er en del av. Scenekunst er en annen disiplin som vi nettopp har sett. Alle kunstneriske disiplinene har mye til felles og kjennetegnes ved å være aktiviteter i det frie og ikke-kommersielle feltet.

Jeg er en av mange kunstnere som blant annet arbeider med deltakelse og involvering. Med deltakelse i kunsten mener jeg kunst som involverer mennesker utenfor kunstfeltet til å delta i prosesser innenfor kunstfeltet, i det offentlige rom, tilgjengelig for alle. I mitt tilfelle gjennom fotografi. Jeg sier blant annet fordi den andre halvparten av arbeidet er med egne fotografier. Men i begge deler handler det om mennesker. Jeg tar bilder av mennesker og jeg inviterer de samme menneskene til å delta og ta bilder selv av sine liv. Spørsmålet er hva skjer da.

Jeg starter med å vise et av de siste fotografiske arbeidene jeg gjorde i begynnelsen av pandemien for å si noe om hvorfor jeg tar slike fotografier som jeg gjør? Deretter vil jeg snakke om et prosjektet som heter Kintsugi som ble avsluttet januar 2022.

(1) I mai 2020 utførte jeg fotoserien med tittelen Frontline Cleaning Workers. Koronaviruset viste oss hvilke yrker som utfører en samfunnskritisk oppgave. Og rengjøring ble en av dem. Plutselig kunne renholdsarbeidere heve hodet. De ble hverdagshelter og fikk velfortjent oppmerksomhet. Nå er de glemt. Nå er det legene og sykepleierne som får mest oppmerksomhet. Noe de selvsagt fortjener, men for en stund ble et typisk kvinne-lavstatusyrke verdsatt av samfunnet. Et yrke med store fysiske belastninger, krav til nøyaktighet og kunnskap og med høy andel innvandrere.

Hvorfor ta bilder av renholdsarbeidere? Jeg prøver å gi en stemme til mennesker som ellers ikke blir hørt og sett. De «svake» i samfunnet. Gjennom ulike prosjekter har forskjellige grupper kvinner og innvandrerkvinner spesielt, fått en stemme i offentligheten gjennom fotografi, tekst og samtale. De blir personer med en historie. Blant tilbakevendende tema i prosjektarbeidet er kvinners rettigheter, sosial rettferdighet og migrasjon.

Jeg drar av og til fram maleriet «Albertine i politilegens værelse» av Christian Krogh (1887) som skapte stor debatt med en beskrivelse av datidas tvangsundersøkelser av prostituerte. Maleriet er ett av de beste eksemplene på realisme og at kunstnere ønsker å gjøre kunst til en aktør i samfunnsdebatten.

I fotografiet finner jeg meg selv tiltrukket av visse typer bilder. De som nettopp viser realiteten. Bilder som har en troverdig energi og som er et sannhetsvitne. Uten posering, uten iscenesettelse eller manipulasjon. Slike bilder er en del av dokumentarsjangeren. En sjanger basert på en sterk humanitær tradisjon der fotografiet brukes til å dokumentere nød og lidelse. Egentlig snakker vi om visuell historiefortelling etter journalistiske prinsipper, hvor utgangspunktet er en type Lingua franca – et bildespråk forstått av alle, uavhengig av nasjonalitet, et språk som har mange likheter med litteratur.

Realisme er kanskje litt gammeldags men det har noen verdier for meg. Det autentiske, det rå uttrykket – når mennesker er seg selv. Når livet er nakent og bagateller mindre viktig – det appellerer sterkt til meg. Å fange en slik energi er avgjørende. Det er de samtalene jeg ønsker å ha. Det er de bildene jeg forsøker å ta fordi det viser livet. Det viser verden som den er. Eller kan være. Kanskje trenger vi “sannhet” mer enn noen gang. I hvert fall en form for sannhet fordi fotografiet vil alltid speile den som tar bildet og aldri bli objektivt.

Bildet fra Frontline Cleaning Workers har en slags klarhet, det er et beskrivende bilde, jeg liker posituren, hun er som en danser i ferd med å si noe, hun gjør jobben sin samtidig som andre bruker rommet, men bildet er litt enkelt, og ikke ekspansivt nok.

(2) Men man kan ha et ønske om å jobbe med realisme og et autentisk uttrykk — men verden er full av mennesker du ikke kjenner og hendelser står i kø. Hvordan skape en forbindelse med andre, hvordan ta bilder av mennesker du ikke kjenner? Tilgang er avgjørende for å ta gode dokumentarbilder. I de første årene var det vanskelig men etter hvert vokste utviklingen min, jeg utviklet en følsomhet i møte med mennesker og teknikker for å skape umiddelbar intimitet. – For å komme nært startet jeg i 2006 å invitere publikum til å delta. Til å bli deltakere. – Denne kursendringen, fra å jobbe alene til å samarbeide med andre, tok meg inn i sjangeren deltakelsesbasert kunst. En sjanger hvor kunst lages av møter og opplevelser i stedet for monumenter. En kunst der besøkende blir invitert til å delta og dermed blir en del av kunstverket.

(3) Mine metoder ble å besøke deltakere i hjemmet, delta direkte i miljøet over tid inklusive aktiviteter ikke planlagt av meg, lage et fellesskap, en møteplass, holde et foredrag og invitere til fotokurs med påfølgende utstilling. Fotografi er som jeg sa et bildespråk som går på kryss og tvers av grenser, kulturer og funksjonsgrad også analfabeter har vært med på kurs. Å bruke fotokurs som metode gjorde arbeidet lettere. Lettere å få tilgang, lettere å bygge tillit, og ærlig talt så er flere historier bedre enn én historie. Min historie.

(4) Det var bakgrunnen min før Kintsugi-prosjektet startet under korona-lockdown. En gruppe kvinner fra ulike organisasjoner innen forebygging og psykisk helse i Midt-Norge og kriminalomsorgen kom

sammen for å diskutere og dele erfaringer med å være pårørende. Gruppen henvendte seg til meg etter et møte hvor de diskuterte hva gjør du når livet smuldrer opp? Hvordan kan vi starte på nytt? Hvordan kan vi klare oss i kritiske stadier av livene våre. Kan kunst brukes til å si noe om pårørende?

Prosjektet ble rigget som et kunstprosjekt men det hadde flere dimensjoner. For deltakerne var pårørende-tematikken viktig. For meg som kunstner var det en sjans til å undersøke metoder for deltakelse i estetiske og demokratiske prosesser og hvordan bruke et dokumentarisk materiale. Slike kunstprosjekter skaper rom for å si hva vi synes er sant, til å stille de store spørsmål, til å diskutere hva og hvem er pårørende. I prosjektbeskrivelsen sto det; *«KINTSUGI er et kunstprosjekt som skal arbeide for synliggjøring av pårønderollen, videreutvikling av deltakelse i estetiske prosesser og bruk av fotografisk materiale i kunsten.»*

(5) Vi begynte vi med et online mobilfotokurs våren 2021 som ble grunnlaget for videre undersøkelser og utstillinger. Kurset hadde seks samlinger med gjennomgang av helt grunnleggende tekniske ferdigheter og kunnskap i fotografi. Enkel redigering av et bilde. Lys og skygge. Komposisjon. Farge. Kreativitet og bildekommunikasjon. Deltakerne ble bedt om å jobbe med tankekart for å illustrere sitt forhold til det å være pårørende. Deretter valgte de det ordet som betydde aller mest med tanke på temaet. Ut i fra det lagde de en historie med bilder. Denne type deltakelse gjennom fotografi kalles PhotoVoice. PhotoVoice-prosjekter gir alle sjansen til å representere seg selv og fortelle sin egen historie. Fotografi er en lett måte å dokumentere sin hverdag. De fleste har jo mobil. Ofte brukes dette for underrepresenterte grupper.

(6) Pårørendehistoriene fotografiene til deltakerne ble stilt ut utendørs på torget i Trondheim sommeren 2021. Utstillinga besto av 25 fotografier, med personlige prosjekter fra hver enkelt deltaker. For deltakerne var det aller første gang de deltok i en veldig offentlig utstilling med stor eksponering og sentral plassering i det offentlige rom. – Utstillinga og prosjektet fram til da var et felles løft med alle involverte. Etterpå startet en prosess uten deltakerne hvor materiale ble snudd opp ned, bearbeidet og skapt nye verk selvsagt med godkjenning fra deltakerne.

(7) Den andre iterasjonen av Kintsugi-prosjektet ble visst på en utstilling i Stockholm. Spørsmålet jeg stilte var hvilke elementer finnes og hvordan finner de sin form til slutt?

(8) Jeg fant meg selv tiltrukket av en måte å redigere fotografier på med skriftlige kommentarer og piler. Jeg printet deltakernes fotografier og skrev mine kommentarene direkte på utskriftene. En form for synliggjøring av de forskjellige komponentene i prosjektet. Jeg testet ut en idé. To deler. Delt, men ikke adskilt.

(10) De eneste fotografiene jeg tok av deltakerne var noen portretter. Det arbeidet følte litt gimmicky, og var kanskje den svakeste delen av arbeidet jeg presenterte i Stockholm, men det er ok å prøve ting.

(14) Materialet fra prosjektet ble også tilgjengelig for folk i en kunstbok. En prototype av kunstboka «The Kintsugi Project» med tekstbidrag fra både deltakerne og meg ble visst i Stockholm..

(15) Den tredje iterasjonen ble publisert på Internett. Verket "Three Articles" er en utstilling som består av tre enkeltsider websider koblet sammen. Igjen prøvde jeg å finne opp materialet på nytt. Å knytte nye forbindelser til det narrative arbeidet og journalistikk. De tre sidene er alle historier fra Kintsugi-prosjektet. I et annet format. Jeg valgte å presentere kunst i et redaksjonelt artikkelformat. Som en reportasje.

Et spørsmål er; Hvordan vurdere kunsten i Kintsugi-prosjektet? Hvilke problemstillinger fra fagområdet kunst i offentlig rom berøres? Slik som deltakeres reelle innflytelse versus bare tilsynelatende involvering. Deltakelse eller medforfatterskap (at deltakere involveres i fortellingen) blir sett på som demokratisk og etisk i stedet for at kunstner skal pålegge sin visjon på en gruppe deltakere. Men det finnes en kritikk mot kunstnere som misbruker deltakelsesbaserte metoder for å gjennomføre egne prosjekter. Jeg tror at i de 15 deltakerbaserte prosjektene jeg har gjennomført har fokuset ligget over midten på «deltakersiden». Jeg har ikke noe tallmateriale. Det er kun en magefølelse. Det vil si at det er brukt mye energi på å legge til rette for deltakelse. På å være brukervennlig i betydning at deltakere skal få igjen noe for å delta. Noen kunstkritikere hevder at det legges større vekt på tilretteleggelse og deltakernes kreativitet enn å tenke nytt rundt metoder for deltakelse. Det kan stemme for noen av prosjektene mine mens andre som Kintsugi-prosjektet har bidratt til å bekrefte at medbestemmelse i så mye av prosessen som mulig skaper eierforhold og fellesskap. For så vidt noe vi vet fra før.

Akser for vurdering av samarbeidsprosjekter er enkle samarbeid eller komplekse samarbeid. Kort varighet eller lang varighet. Få deltakere eller mange deltakere. Få kontaktpunkter eller mange kontaktpunkter. Kintsugi-prosjektet var delvis et komplekst samarbeid, med en to-årig prosjektperiode, åtte måneders deltakelse for noen deltakere, lengre for samarbeidspartnerne, få deltakere og mange kontaktpunkter.

Kunstnere blir i økende grad dømt etter prosessen – etter hvilken grad vi leverer gode eller dårlige samarbeidsmodeller. Når du som kunstner arbeider med den «offentlige siden» av kunst om du vil, er du ute i samfunnet, skaper nye grupper og fellesskap, nye arenaer, utvikler sosiale relasjoner med de som deltar og undersøker hvordan kunst kan påvirke både enkeltindividet og samfunnet. I dette arbeidet kan det være vanskelig å vurdere kvalitet. Hvordan vurdere kvalitet når kunst har ikke-

håndgripelige komponenter? Noen kriterier er; Kvalitet på relasjoner, endring av relasjoner, politisk innvirkning, personlig påvirkning, bredden av mennesker påvirket og kvalitet på hver komponent i et prosjekt dvs. fra hver e-post som sendes, til hver Messenger-chat, til hvert bilde, til hver eneste dokumentasjon: er alle disse delene like gode, er de sammenhengende og hvordan passer alle delene sammen. Til slutt, og kanskje viktigst, om, når og hvordan skaper kunst sosial endring?

– Jeg tror ikke kunst kan bedre vilkårene for pårønderollen, men kanskje utfordre våre perspektiver, synliggjøre utvide debatten, motivere for debatt, avklare verdier, vekke nye tanker, gi et avbrekk og være en guide for hvordan man tenker om temaet. Samarbeidet i Kintsugi-prosjektet har tilført en kraft i samfunnet også forhåpentligvis til deltakerne.

Deltakelse ble avgjørende for et nytt videoverk som ble visst i Stockholm, det er et intervju med en av deltakerne. Hun snakker i videoen om sin angst for å smitte andre med korona. Når videoen ble visst i Stockholm skjedde det en spontan reaksjon blant publikum. Far og sønn fikk samme emosjonelle reaksjon. Det er et godt eksempel på at kunsten viser oss hvem vi er, hva vil det si å være menneske, kunsten knytter mennesker sammen og griper direkte inn i livet til deltakere og i noen tilfeller publikum.

(Se video)